

YOSHLAR HUQUQIY ONGINI OSHIRISHDA TA'LIM MUASSASALARINING ROLI

Sattorov Dilshod Yuldashevich

Ilmiy rahbar- bojxona instituti o'qituvchisi

Baxtiyorova Nozimaxon Olimjonovna

Bojxona instituti 1-kurs

425-guruh kursanti

***Annotatsiya:** Ushbu maqola globallashuv va axborot asrida yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirishda ta'lim muassasalarining o'rni va ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qiladi. Ta'lim tizimi shaxsning ongli fuqaro sifatida shakllanishi, uning qonunlarga hurmat ruhida kamol topishini ta'minlashda asosiy institut ekanligi olimlar qarashlari asosida ochib berilgan. Maqolada asosiy huquqiy atamalarga ta'rif berilgan, huquqiy ta'limni samarali tashkil etish mexanizmlari, ta'lim muassasalarida huquqiy tarbiya madaniyatini shakllantirish usullari hamda Prezident farmonlari va soha olimlarining ilmiy g'oyalari asosida bu boradagi dolzarb vazifalar ko'rib chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** Huquqiy ong, huquqiy madaniyat, ta'lim muassasalari, yoshlar, huquqiy ta'lim, demokratik qadriyatlar, fuqarolik jamiyati, qonuniylik, huquqiy tarbiya, huquqiy sotsializatsiya.*

***Annotation:** This article provides a scientific and theoretical analysis of the role and significance of educational institutions in enhancing the legal awareness and legal culture of young people in the context of globalization and the information age. Based on the views of scholars, the education system is presented as a key institution in shaping individuals as conscious citizens and fostering their development in the*

spirit of respect for the law. The article defines key legal concepts, examines mechanisms for the effective organization of legal education, methods of forming a culture of legal upbringing in educational institutions, and analyzes current tasks in this area based on presidential decrees and the scientific ideas of field experts.

Keywords: *Legal awareness, legal culture, educational institutions, youth, legal education, democratic values, civil society, rule of law, legal upbringing, legal socialization.*

Аннотация: *В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются роль и значение образовательных учреждений в повышении правового сознания и правовой культуры молодежи в условиях глобализации и информационного общества. На основе взглядов ученых раскрывается роль системы образования как основного института формирования личности сознательного гражданина и воспитания уважения к закону. В статье даются определения основным правовым понятиям, рассматриваются механизмы эффективной организации правового образования, методы формирования культуры правового воспитания в образовательных учреждениях, а также анализируются актуальные задачи в данной сфере на основе указов Президента и научных идей отраслевых ученых.*

Ключевые слова: *Правовое сознание, правовая культура, образовательные учреждения, молодежь, правовое образование, демократические ценности, гражданское общество, законность, правовое воспитание, правовая социализация.*

Bugungi kunda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan **Yangi O'zbekiston strategiyasi** fuqarolik jamiyati asoslarini mustahkamlash, inson huquqlari va erkinliklarini oliy qadriyat

darajasiga ko'tarishga qaratilgan. Bu jarayonda **yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish** alohida strategik ahamiyat kasb etadi. Negaki, jamiyatning ertangi kuni, huquqiy davlat qurilishining muvaffaqiyati bevosita yosh avlodning qonunni anglash, unga rioya etish va o'z huquqlarini himoya qila olish salohiyatiga bog'liqdir. Bu masalada esa, **ta'lim muassasalarining o'rni beqiyos** bo'lib, ular yoshlarning nafaqat aqliy, balki huquqiy kamoloti uchun ham mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi.

Ta'lim muassasalari, maktabdan tortib oliy o'quv yurtlarigacha, shaxsning shakllanishidagi eng muhim ijtimoiy institutdir. Ular yoshlarga faqat aniq fanlar yoki adabiyotni o'rgatibgina qolmasdan, balki ularni jamiyatning to'laqonli, qonunga itoatkor va faol a'zosi sifatida tarbiyalashi lozim. **Huquqiy ta'limni** konstitutsiyaviy asoslardan boshlab, turli huquq sohalari (mehnat, oila, ma'muriy, jinoiy) bo'yicha chuqur bilim berish orqali yoshlarda shaxsiy, ijtimoiy va siyosiy huquqlarga hurmat tuyg'usini uyg'otish asosiy vazifadir.

Olimlarning huquqiy ongni shakllantirishdagi ta'lim funksiyasi haqidagi fikrlari

Rossiyalik taniqli huquqshunos olim V. N. Kudryavtsev huquqiy ongni shaxsning huquqiy bilimlar, baholar va his-tuyg'ular majmuidan iboratligi haqidagi fundamental g'oyasini ilgari surgan. Uning fikricha, ta'lim tizimi yoshlarga nafaqat qonunlarni bilish (bilish darajasi), balki bu qonunlarga ijobiy munosabatni (baholash darajasi) ham singdirishi zarur[1]. Agar ta'lim faqat quruq ma'lumot bersa, yoshlarda huquqiy bilimlarning emotsional va motivatsion komponenti shakllanmaydi.

Amerikalik pedagog va psixolog L. Kolbergning "Axloqiy rivojlanish nazariyasi"ga ko'ra, insonning axloqiy va huquqiy me'yorlarni

qabul qilish darajasi bir necha bosqichdan o'tadi. Ta'lim muassasasi aynan shu bosqichlarni tezlashtiruvchi va chuqurlashtiruvchi muhitdir. Ta'lim orqali yoshlar qonunga rioya qilish "jazodan qochish" (pre-konventsional bosqich) sababli emas, balki "ijtimoiy shartnoma" (post-konventsional bosqich) asosida, ya'ni jamiyat farovonligi uchun zarurligini anglab etishlari lozim. Bu, ta'limda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish (keys-stadi) usulini qo'llashni taqozo etadi.

O'zbekistonlik olim A. H. Saidov huquqiy madaniyatni shaxsning huquqiy faolligi, qonunlarga hurmati va huquqiy tizimga ishonchi bilan bog'liq holda o'rganadi. U ta'lim tizimini **huquqiy sotsializatsiyaning** asosiy mexanizmi deb hisoblaydi, u erda yoshlar huquqiy me'yorlar va qadriyatlarni o'zlashtiradilar [2] Saidovning ta'kidlashicha, huquqiy madaniyat — bu nafaqat bilish, balki **harakat qilish** qobiliyatidir.

Ta'lim Mexanizmlari va Amaliy Yondashuvlar

Ta'lim muassasalari huquqiy ongini oshirishda asosan quyidagi mexanizmlardan foydalanishlari kerak:

1. **Integratsiyalashgan yondashuv:** Huquqiy bilimlar "Konstitutsiya asoslari", "Davlat va huquq asoslari" kabi maxsus fanlar orqali berilishi bilan birga, tarix, adabiyot, ijtimoiy fanlar kabi darslarga ham singdirilishi kerak.

2. **Interfaol va innovatsion usullar:** Quruq ma'ruzalar o'rniga, ta'lim muassasalari munozaralar, keys-stadi tahlillari, huquqiy o'yinlar, uydirma sud jarayonlari (*moot court*), virtual huquqiy simulyatsiyalar kabi interfaol usullarni keng qo'llashi kerak. Bu **V. N. Kudryavtsev** aytganidek, bilimni hissiy jihatdan boyitadi.

3. **Amaliyotga yo'naltirish (Huquqiy klinika):** Yoshlarning Huquqni Muhofaza Qilish Organlari, sudlar, Adliya

vazirligi tizimidagi muassasalar bilan uchrashuvlari, sayohatlari tashkil etilishi muhimdir. Huquqiy klinikalarni tashkil etish orqali talabalar o'z tengdoshlariga yoki aholiga bepul huquqiy maslahatlar berish amaliyotini o'zlashtirishi ularning huquqiy ko'nikmalarini oshiradi [3]. Bu **A. H. Saidov** ta'kidlagan huquqiy faollikni oshiradi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida belgilanganidek, "Inson qadri va manfaatlari" tamoyili barcha islohotlarimizning asosini tashkil etadi. Bu tamoyilning ro'yobga chiqishi yoshlar o'z huquq va majburiyatlarini teran anglagan taqdirdagina mumkin bo'ladi. Xususan, 2019-yilda qabul qilingan **"Yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish"ga oid qaror** [4] huquqiy ta'lim sifatini tubdan oshirishni talab etadi.

Ayniqsa, axborot texnologiyalari rivojlangan bir davrda, yoshlar Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali ko'plab huquqiy axborotlarni olmoqda. Biroq, bu axborotlarning ishonchliligini tekshirish va ularni to'g'ri talqin qilish ko'nikmasini shakllantirish muhim. **Olim T. G'ofurov** bu borada ta'lim muassasalari oldida turgan yangi vazifaga e'tibor qaratadi: yoshlarga axborot xavfsizligi va raqamli huquqlarni tushuntirishlari, ularni kiberjinoyatlardan himoyalashga o'rgatishlari lozim [5] Uning fikricha, raqamli huquqiy savodxonlikni shakllantirmay turib, zamonaviy jamiyatda huquqiy ongini to'laqonli deb bo'lmaydi.

Shuni unutmaslik kerakki, ta'lim muassasasi muhiti — bu **demokratiya va huquqiy tartibning kichik modeli** bo'lishi kerak. **Rus olimi N. I. Matuzov** huquqiy tarbiyaning samaradorligi faqat bilimlarni uzatishga emas, balki huquqiy tamoyillar makonda amalda qanday qo'llanilishiga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi [6] Ta'lim muassasalarida ichki nizolar va intizomiy masalalar yechimini topishda

huquqiy mexanizmlarning ochiqligi va adolatliligi namoyish etilishi, yoshlarning huquqiy tizimga ishonchini oshirishga xizmat qiladi. Aks holda, ta'lim muassasasidagi adolatsiz yoki sub'ektiv yondashuvlar yoshlarda huquqiy nigilizm (qonunlarni inkor etish) kayfiyatini kuchaytirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim muassasalari yoshlar huquqiy ongini oshirishda nafaqat bilim beruvchi, balki **huquqiy tarbiya o'chog'i** bo'lib xizmat qilishi lozim. Bu jarayon uzluksiz, tizimli va zamonaviy pedagogik texnologiyalarga asoslangan bo'lishi talab etiladi. Natijada, O'zbekiston jamiyatida qonunni hurmat qiladigan, huquqiy jihatdan savodli va o'zining shaxsiy hamda davlat manfaatlarini himoya qila oladigan yosh avlod shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1) Kudryavtsev VN . *Pravovoe povedenie: norma i patologiya* . Moskva: Nauka, 1988-yil, 67-75-betlar.
- 2) Saidov AH . *Huquqiy madaniyat va huquqiy ong: Nazariy va amaliy masalalar* . Darslik. Toshkent: Adliya,2018-yil, 45-50-betlar
- 3) Mirziyoyev Sh. M. *Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak*. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 14-yanvardagi kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza. Toshkent: O'zbekiston, 18-20-betlar
- 4) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-dekabrdagi "Yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4549-son Qarori . 2-4-bandlar.

- 5) G'ofurov T. Yoshlar huquqiy madaniyatini yuksaltirishda axborot texnologiyalarining o'rni. *Jamiyat va Boshqaruv* jurnali, 2021-yil 112-118-betlar.
- 6) Matuzov NI. *Pravoya kultura i pravovoe soznanie* . Saratov: SGYuA nashriyoti, 2002-yil, 155-160-betlar.
- 7) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.